

role of interactive platforms, through which online employment is carried out, is growing. The most popular digital online employment tools include Uber, Lyft, TaskRabbit, UpWork, and Amazon Mechanical Turk. It is indicated that an electronic labour contract is a contract concluded between an employer and a distant employee not in paper but in electronic form using an electronic signature. It is assumed that in the future anyone will be able to enter the public services portal and fill out an employment contract. The employer will do the same. In such a case, it will be enough to fill in the appropriate fields and put the notes in the right place. Upon completing this, the document will enter into force. No electronic digital signature will be required. It is also important to note that the electronic contract will be unconditionally effective. Its obligatoriness cannot be challenged before the court. But, imposing on employees the obligation to use an electronic signature, legislation should provide them with the right to get (where there is a will) certified copies of documents on paper as well.

It is emphasized that the dissemination of new technology may reformat labour law: the concept itself, its content, its mechanism, etc. The introduction of electronic record keeping is one of the first and necessary steps to solve problems facing labour law. This is not only an objective need, but also an integral part of the goals and targets of the economy, the development of which is impossible without labour relations. The introduction of digital technology should be positive for everyone: government agencies, employees and employers. It is concluded that legislators should amend the labour code and other legislative acts in order to define at the legislative level such concepts as employment record books, a distant worker, electronic labour contract, electronic signature, electronic service. In addition, it is important to consider the stages of their implementation and practical application.

Key words: labour law, right to work, digitalization, digital technologies, globalization, electronic labour contract.

DOI: 10.36695/2219-5521.3.2019.23

УДК 347.4

П.Д. ГУЙВАН

*Петро Дмитрович Гуйван, кандидат юридичних наук, професор Полтавського інституту бізнесу, заслужений юрист України**

ORCID: 0000-0003-3058-4767

РОЗУМНИЙ СТРОК РОЗГЛЯДУ СПРАВИ. УКРАЇНСЬКІ ЗАКОНОДАВЧІ ТА ПРАВОЗАСТОСОВНІ РЕАЛІЇ

Постановка проблеми. Якщо порівняти перелічені у ст. 129 Конституції України принципи справедливого правосуддя із попередньою редакцією відповідного конституційного припису, слід зазначити, що у новій редакції Основного Закону із тексту даної його норми вилучено згадку про законність. Але то далєбі не означає, що правозастосовний орган у своїй діяльності вже не мусить дотримуватися закону. Просто у демократичній державі поняття верховенства права охоплює законність юридичних вчинків, надаючи йому більш значного рівня соціального сприйняття. Але законність все одно презумується. Бо вона якраз є основою правопорядку в державі, а закон – головним джерелом правової системи та й самого права¹.

Натомість нинішня редакція Конституції містить серед принципів правосуддя новий: про «розумні строки розгляду справи судом». Поява його, як прийнято вважати, зумовлена участю України у Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Новела прямо впливає із змісту міжнародного правового документа, у ст. 6 якого право людини на справедливий суд постулюється саме таким чином, що включає до себе як невід'ємну частину право на розумний період розгляду справи. При цьому, використовуючи термін «розумний строк», Конвенція не дає визначення його змісту. Це відбувається через аналіз конкретної прецедентної практики Європейського суду з прав людини, яка відповідно до Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» визнається джерелом національного права. За таких обставин кожна особа вправі звернутися до національного суду за захистом свого порушеного суб'єктивного права, обґрунтовуючи свої вимоги не лише законами України, а й конкретними рішенням ЄСПЛ, які мають прецедентний характер.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Керуючись вказаними вимогами, національний законодавець намагається реорганізувати чинні процесуальні нормативні акти, підлаштовуючи правозастосовні темпоральні механізми під загальноновизнані принципи справедливого, чесного та гуманного судівництва. Наразі вже близько двох років діють нові редакції українських процесуальних кодексів, які, зокрема, значною мірою були відкориговані в плані часових вимірів, що мають застосовуватися до тих чи інших стадій процесу. Втім, у науковому середовищі немає єдності думок з приводу того, чи є законодавчі зміни в темпоральному плані прогресивними та чи спрямовані вони на досягнення головної мети судівництва – оптимального захисту прав особи від правопорушення та усунення його наслідків.

У науковій літературі численні праці були присвячені питанням своєчасного правосуддя. Достатньо згадати роботи таких науковців, як М.В. Буроменський, Н.С. Кузнецова, Л.Г. Заблоцька, О.В. Кузьменко,

© П.Д. Гуйван, 2019

* *Petro Guyvan, Ph.D. in Law, Professor of Poltava Institute of Business, Honored Lawyer of Ukraine*

Н. Моул, В.Н. Денисов, Е.Л. Трегубов, Д.М. Супрун, В.С. Мармазов П.М. Рабінович, О.М. Толочко, Р.О. Куйбіда та інші. Дослідження вказаних вчених були спрямовані на надання загальної характеристики поняття справедливого судочинства, в тому числі і в часовому його вимірі. Але цивілістичній доктрині наразі бракує аналізу ефективності та дієвості оновленого темпорального законодавства. Відсутнє серйозне з'ясування питань щодо строків розгляду справ і виконання судових рішень, які б відповідали критерію розумності у конкретних випадках. Проведення подібної роботи надасть можливість здійснити напрацювання концепцій щодо ефективності своєчасності правозастосування, Дослідження юридичних підходів щодо ефективності правозастосування європейського принципу своєчасного судівництва як однієї із головних засад справедливого процесу є метою цієї наукової статті.

Виклад основного матеріалу. Порушення часових правил щодо розгляду судових справ традиційно є однією з головних вад національного правосуддя. Адже навіть винесення чесного та відповідного обставинам справи вердикту, але з істотним недотриманням розумних строків, становить самостійний вид порушення права особи на справедливий суд. Як констатував Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, в окремих випадках суди безпідставно відмовляють заінтересованим особам у праві на судовий захист у цивільних справах, наприклад, шляхом відмови у відкритті провадження у справі та повернення заяви. Нерідко поверховий розгляд цивільних справ і матеріалів кримінального провадження, ігнорування норм матеріального та процесуального права призводить не лише до скасування судових рішень в апеляційному чи касаційному порядку, а й до істотного порушення строків прийняття рішення по суті провадження. Суди апеляційної та касаційної інстанції не завжди звертають увагу та не реагують на порушення судами встановлених законом строків розгляду справ². Слід додати, що за подібне нехтування правовою нормою де-факто жодних заходів відповідальності з боку органів, котрі покликані її застосовувати до суддів, що порушують закон (Вища рада правосуддя), наразі не помічено.

Дотримання розумних строків як елемент загального права на справедливий суд є необхідною умовою діяльності правозастосовної системи, а відтак, дане питання потребує адекватного відображення у законодавстві України. На цей аспект особливо звертав увагу ЄСПЛ, оскільки відсутність зазначених юридичних гарантій становить «велику небезпеку» для верховенства права, коли в межах національних правових систем трапляються «надмірні затримки в здійсненні правосуддя», щодо яких сторони в провадженні не мають жодних національних засобів захисту порушеного права.

Взаємопов'язаність суб'єктивного матеріального права його носія з юридичним обов'язком зобов'язаної особи (осіб, у тому числі й тих, чії темпоральні координати важко визначити за регулятивного розвитку взаємодії) становлять квінтесенцію правовідношення³. Для визначення належної тривалості розгляду і вирішення судових спорів Європейський суд пропонує проводити відповідне дослідження кожної справи, аби належно використовувати поняття «розумний строк». Для вітчизняної наукової думки та законодавства подібний підхід до вирішення питання є також досить симптоматичним. За великим рахунком, значення критерію «розумний строк» полягає у тому, щоб гарантувати ухвалення судового рішення протягом розумного періоду, встановлюючи при цьому межу стану невизначеності, у якому перебуває та чи інша особа у зв'язку з її положенням під час судового розгляду справи, що є важливим як для самої цієї особи, так і з точки зору поняття «юридична визначеність» як така⁴.

Що змінилося із запровадженням нових нормативних процесуальних правил? Слід зазначити, що нове національне процесуальне законодавство, яке запрацювало з 15 листопада 2017 р., за своєю ідеєю покликане звести до мінімуму можливості суддів необґрунтовано затягувати розгляд справи. Однак так було задумано. Насправді ж ситуація далека від тієї, якою має бути. Слід оцінити поняття розумності, наразі запроваджене в українському національному законодавстві. Періоди існування певного права можуть визначатися законом, іншими юридичними актами або за домовленістю сторін. Правила, які встановлені нормативно, повинні бути очікуваними та зрозумілими, а поняття мусять містити чіткі слова та вирази, коли вони виражають лише ті терміни, які призначені виражати⁵.

За загальним правилом розумним вважається строк, що є об'єктивно необхідним для виконання процесуальних дій, прийняття процесуальних рішень та розгляду і вирішення справи з метою забезпечення своєчасного (без невиправданих зволікань) судового захисту. Утім, наше законодавство не завжди виважено відноситься до даного аспекту: детально формулюючи зміст певного повноваження та відповідного обв'язку, які виникають за конкретних обставин, воно часто залишає питання щодо тривалості правомочності відкритим. У такому разі, якщо строк дії суб'єктивного права прямо не вказаний, для обчислення строку існування чи реалізації певного суб'єктивного права мають використовуватися критерії розумності. За традицією, результат усвідомлення та порядок застосування тих чи інших законодавчих приписів визначається судовою практикою. Однак, на наше переконання, відмова від законодавчого напрацювання певних темпоральних чинників має розглядатися як виключний захід, позаяк вона означає надання правозастосовним органам необмежених рамок судового розсуду при вирішенні спорів. Як результат – можливий суб'єктивізм, адже часто суди припускаються досить широкого тлумачення змісту (в тому числі тривалості) конкретного повноваження чи обв'язку.

Тож, на наше переконання, широка правозастосовна дискреція у плані визначення розумності строків окремих стадій та усього провадження в цілому можлива лише як виняток у випадках, коли неможливо нормативно точно установити тривалість певної процесуальної дії. Варто зазначити, що український законодавець, аби усунути зазначений вище судовий суб'єктивізм при визначенні належної, бажаної та необхідної

(читай – розумної) тривалості судового розгляду, імперативно встановив окремі темпоральні правила щодо розгляду справи: у ст. 210 Цивільного процесуального кодексу вказується, що «Суд має розпочати розгляд справи по суті не пізніше ніж через шістдесят днів з дня відкриття провадження у справі, а у випадку продовження строку підготовчого провадження – не пізніше наступного дня з дня закінчення такого строку. Суд розглядає справу по суті протягом тридцяти днів з дня початку розгляду справи по суті. Провадження у справі на стадії її розгляду по суті зупиняється тільки з підстав, встановлених законом».

У національному процесуальному законодавстві у численних нормах встановлені також максимально припустимі строки для вчинення окремих процесуальних дій. Так, заява про забезпечення позову розглядається судом, у провадженні якого перебуває справа, не пізніше двох днів з дня її надходження без повідомлення відповідача та інших осіб, які беруть участь у справі. Позивач має право змінити предмет або підстави позову, збільшити або зменшити розмір позовних вимог шляхом подання письмової заяви до закінчення підготовчого засідання або не пізніше ніж за п'ять днів до першого судового засідання, якщо справа розглядається в порядку спрощеного позовного провадження. (ст. 47 ЦПКУ). Заява про перегляд заочного рішення повинна бути розглянута протягом п'ятнадцяти днів з дня її надходження (ст. 286 ЦПКУ). Апеляційна скарга на рішення суду першої інстанції має бути розглянута протягом шістдесяти днів із дня постановлення ухвали про відкриття апеляційного провадження, а апеляційна скарга на ухвалу суду першої інстанції – протягом тридцяти днів з дня постановлення ухвали про відкриття апеляційного провадження (ст. 371 ЦПКУ). Учасникам справи, які не були присутні в судовому засіданні, або якщо судові рішення було ухвалено поза межами судового засідання чи без повідомлення (виклику) учасників справи, копія судового рішення надсилається протягом двох днів з дня його складення у повному обсязі в електронній формі у порядку, визначеному законом, – у випадку наявності у особи офіційної електронної адреси, або рекомендованим листом з повідомленням про вручення – якщо така адреса відсутня (ст. 272 ЦПКУ). Подібних прикладів, коли закон імперативно визначає максимально припустимий строк для вчинення правозастосовним органом процесуальної дії, можна навести дуже багато.

Тож, здавалося б, у нашому національному законодавстві втілено основні темпоральні засади справедливості судочинства, запроваджені Конвенцією. Утім, якщо проаналізувати питання глибше, більш прискіпливий погляд покаже, що між сенсом розумного строку у розумінні українського і європейського законодавця є певна істотна відмінність. Українські процесуальні закони кваліфікують строк як проміжок часу, упродовж якого учасник процесу чи суд повинні вчинити ту чи іншу значиму дію. Інакше кажучи, «розумний» строк становить час певних дій, встановлених законом для вирішення справи з метою захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів. Подібний підхід дає можливість українським юристам характеризувати «розумний» строк як сукупність процесуальних строків для вчинення необхідних процесуальних діянь без необґрунтованих зволікань. Разом із тим ЄСПЛ оцінює розумний строк як тривалість усього провадження, починаючи від його порушення, і закінчуючи повним виконанням судового рішення. За цією концепцією розумність строку пов'язана з результатом правосуддя – досягненням справедливості й поновленням у правах. Іншими словами, строк розгляду справи є складовою «розумного строку». А останній містить час, упродовж якого справа вирішується судами всіх інстанцій, а також строк виконання судового рішення. Як показує практика, саме описаний часовий розрив у стадіях розгляду судової справи часто призводить до порушення прав особи у зв'язку з невинуватим затягуванням процесу.

Керуючись ідеєю визначення часових координат окремих процесуальних дій у межах їхньої розумності, вітчизняний законодавець вилучив певні нормативно встановлені строки з відповідних розділів кодексу. Приміром, зараз закон не встановлює чітких строків для відкриття провадження у разі залишення позову без розгляду для усунення недоліків заяви, для виготовлення повного судового рішення тощо. З урахуванням зазначеного підходу спробуємо з'ясувати, чи поліпшилася ситуація із невинуватим затягуванням процесу, що стало системною проблемою в Україні, із заміною значної кількості імперативно встановлених процесуальних строків на можливість визначення темпоральних меж процесу в межах «розумного строку». На жаль, правозастосовні реалії такі, що нове темпоральне законодавство, яке, здавалося б, мусило пришвидшити розгляд справ, керуючись європейськими принципами своєчасності, насправді мало абсолютно протилежний ефект: справи почали значно довше затягуватися. Так завжди у нашій державі. До прикладу, не маючи жодних часових рамок вчинення певної процесуальної дії, нині судді широко застосовують такий метод умисного зволікання із розглядом справи: при отриманні позовної заяви виноситься ухвала про залишення позову без розгляду, при цьому підстави для цього, зазвичай, є надуманими і такими, що відверто суперечать чинному законодавству. А потім починається дійсно серйозне зловживання. Дана ухвала направляється позивачеві у кращому разі через півроку (такий чи навіть більший строк суддя вважає розумним). Потім, отримавши відповідь від позивача із виправленням зауважень, суддя через півроку мінімум (цей час також може варіюватися в межах «розумності» за його вибором) може неквапливо відкрити провадження у справі. Прикладів подібної практики наразі стало дуже багато⁶, скоріш за все, то скоординована діяльність наших судів.

Іншим вельми негативним результатом, що порушує принцип юридичної визначеності, сьогодні маємо дії суддів щодо затягування виготовлення повного тексту судових рішень та тривалі не надсилання судових рішень стороні спору. Це також останнім часом стало традицією українського несправедливого судівництва⁷. Подібні наслідки, власне, спричинені недосконалістю закону у темпоральному сенсі. Як відомо, Цивільний процесуальний кодекс визначає присічний строк виготовлення судового рішення. Частиною 1 ст. 268 цього документа передбачено, що рішення суду або його вступна та резолютивна частини проголошуються негай-

но після закінчення судового розгляду і прилюдно, крім випадків, встановлених Кодексом. Головуючий роз'яснює зміст рішення, порядок і строк його оскарження. У разі проголошення у судовому засіданні тільки вступної та резолютивної частин судового рішення суд повідомляє, коли особи, які беруть участь у справі, зможуть ознайомитися з повним рішенням суду. Інакше кажучи, іноді доводиться чекати, поки неповний текст (вступна та резолютивна частини рішення) перетворюється на повний, бо в іншому разі не зрозумілим є і сама правова позиція суду, і можливість оскарження вердикту. Відтак, принципу правової визначеності відповідає встановлення незначного часу для технічного доопрацювання рішення суду.

Прикро, але у цьому питанні правотворці зробили черговий «подарунок» усім правникам. Річ у тім, що донедавна строк виготовлення повного тексту рішення було визначено у ч. 3 ст. 209 ЦПКУ, де було вказано наступне: у виняткових випадках залежно від складності справи складання повного рішення може бути відкладено на строк не більш як п'ять днів з дня закінчення розгляду справи, але вступну і резолютивну частини суд має проголосити в тому самому засіданні, в якому закінчився розгляд справи. Наразі ж із викладенням процесуальних законів у новій редакції в цій царині виявилася прогалина. Оскільки повний текст рішення суду та викладені в ньому мотиви є підставою для реалізації процесуального права особи на апеляційне та касаційне оскарження, затримка з його виготовленням є, по-перше, поважною причиною пропуску процесуального строку, а, по-друге, істотним порушенням з боку суддів права особи на справедливий суд в частині дотримання розумних строків судочинства. Вважаємо, нові закони умисно позбавили нормативної прив'язки значну кількість процесуальних вчинків, що існувала раніше. У такий спосіб влада захищає недобросовісних суддів навіть не від відповідальності (бо її за темпоральні порушення у нас ніколи не було і, скоріш за все, ще довго не буде), а від самої можливості здійснити розгляд справи у нерозумний строк. Між тим, тривале невнесення повного тексту судового рішення як було, так і залишається хронічною хворобою національного правосуддя⁸.

Попри поширеність подібних неправомірних дій жодної реакції з боку вищих судових органів та Вищої ради правосуддя поки що не спостерігається. Таким чином, суди всупереч чинному українському процесуальному законодавству позбавляють особу конституційного права на доступ до правосуддя шляхом подання апеляційної скарги. Зазвичай, скарга останньої до ВРП України також залишаються без будь-якого реагування. З даного приводу Європейський суд є досить категоричним: приміром, у справі «Балацький проти України», ЄСПЛ визнав порушення з огляду на непостановлення національними судовими органами остаточного процесуального рішення у справі заявника, обмежившись повідомленням у позапроцесуальному порядку, а саме листом, що не могло бути оскаржено⁹.

Втім, корінь проблеми знаходиться не лише в царині недосконалості чинного процесуального законодавства щодо темпоральної визначеності. Дається взнаки і традиційне нехтування нашими суддями прямим нормативними приписами. Так, попри те, що закон чітко встановлює, що строк касаційного перегляду справи становить не більше двох місяців, справи у Верховному Суді перебувають значно довше: вважається великим пестям, коли касаційний розгляд справи відбудеться упродовж року від дати відкриття провадження. І це при тому, що зараз відсутня у даного суду традиційна відмовка щодо недостатності кількості суддів¹⁰. Як бачимо, головна причина невинуватених зволікань при розгляді судових справ, і таким чином порушення гарантованого ст. 6 Конвенції права особи на своєчасне судівництво, це практична безкарність суддів.

У даному контексті нами вже неодноразово пропонувалося прийняти закон про відповідальність за неправомірне затягування судового процесу. Такі акти успішно діють у різних країнах. Наприклад, ще 17 червня 2004 р. Парламент Польщі прийняв Закон «Про скарги на порушення права сторони на розгляд без необґрунтованої затримки судового розгляду». Його широке застосування дало змогу успішно подолати проблему, яка мала у цій державі також хронічний характер. Відповідні кроки нагально мають бути здійснені і в Україні. В законі повинні бути передбачені заходи цивільної та адміністративної відповідальності усіх учасників провадження, а головне – суддів за тривале необґрунтоване зволікання із вчиненням необхідних процесуальних дій. Враховуючи ментальність українців, то єдиний ефективний захід для подолання зазначеної проблеми, яку європейська спільнота в особі ЄСПЛ вже давно кваліфікувала як системну.

Висновки. Попри те, що Україна щоразу декларує свої намагання побудувати справедливе судочинство на засадах залучення європейських принципів, у тому числі темпоральних, суттєвих результатів у цьому процесі поки що не видно. Зміни законодавства не призвели до усунення невинуватених суддівських зловживань із затягуванням розгляду цивільних справ. Окремі шпарини в нормативних актах активно використовуються для таких порушень, але навіть чіткі темпоральні приписи законодавства відверто порушуються. І насамперед викликає занепокоєння відсутність санкцій щодо конкретного судді за безпідставне затягування справи. Практичним ефективним засобом подолання вказаної проблеми є прийняття відповідного закону. Тож, час покаже, чи зміняться практичні підходи, напрацьовані нашим судівництвом за довгі роки, і чи зрушиться українська правозастосовна система в напрямі європейських принципів судочинства.

¹ Шемшученко Ю.С. Судова влада в Україні: сучасна доктрина, механізми та перспективи реалізації (стенограма наукової доповіді на засіданні Президії НАН України 21 грудня 2016 р.). *Вісник Національної академії наук України*. 2017. № 2. С. 39. С. 37–47.

² Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду судами цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення: постанова Вищого спеціалізованого суду України від 17 жовтня 2014 р. / Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0011740-14>

³ Гуйван П.Д. Окремі практичні питання щодо чинників, які обумовлюють недотримання розумних строків розгляду справи. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 8. С. 22. С. 20–25.

⁴ Гуйван П.Д. Право на справедливий суд: європейські сентенції та українські реалії: темпоральний аспект. *Держава і регіони*. 2017. № 2. С. 33–34. С. 30–35.

⁵ Сперанский М.М. Основания российского права. *Правоведение*. 2001. № 4. С. 238. С. 224–238.

⁶ Справа № 757/29110/18-ц. Архів Печерського районного суду м. Києва за 2018 рік, справа № 761/41392/17. Архів Шевченківського районного суду м. Києва за 2017 рік.

⁷ Постанова Північного апеляційного господарського суду від 26 червня 2019 року у справі № 910/22191/13.

⁸ Марченков Н. Скільки можна чекати повний текст рішення суду. URL: <https://blog.liga.net/user/nmar%D1%81henkov/article/29181.418>

⁹ Рішення ЄСПЛ від 25 жовтня 2007 року у справі «Балацький проти України», заява № 34786/03. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_309

¹⁰ Справа № 820/1961/18. Архів Харківського окружного адміністративного суду за 2018 рік.

References:

Shemshuchenko, Yu.S. (2017). Sudova vlada v Ukraini: suchasna doktryna, mekhanizmy ta perspektyvy realizatsii. *Visnyk Nats. akademii nauk Ukrainy*. 2, 37–47 [in Ukrainian].

Pro deiaci pytannia dotrymanna rozumnykh strokiv rozghliadu sudamy tsyvilnykh, kryminalnykh sprav i sprav pro administratyvni pravoporushennia: Postanova Vyshchoho spetsializovanoho sudu Ukrainy vid 17 zhovtnia 2014 r. Ofitsiinyi sait Verkhovnoi Rady Ukrainy. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0011740-14> [in Ukrainian].

Guyvan, P.D. (2017). Okremi praktychni pytannia shchodo chynnykh, yaki obumovliuut nedotrymanna rozumnykh strokiv rozghliadu spravy. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. 8, 20–25 [in Ukrainian].

Guyvan, P.D. (2017). Pravo na spravedlyvyi sud: yevropeiski sententsii ta ukraïnski realii: temporalnyi aspekt. *Derzhava i rehiony*. 2, 30–35 [in Ukrainian].

Speranskyi, M.M. (2001). Osnovanyia rossyiskoho prava. *Pravovedenye*. 4, 224–238 [in Russian].

Sprava № 757/29110/18-ts. Arkhiv Pecherskoho raionnoho sudu m. Kyieva za 2018 rik., sprava № 761/41392/17. Arkhiv Shevchenkivskoho raionnoho sudu m. Kyieva za 2017 rik [in Ukrainian].

Postanova Pivnichnoho apeliatsiinoho hospodarskoho sudu vid 26 chervnia 2019 roku u spravi № 910/22191/13 [in Ukrainian].

Marchenkov, N. Skilky mozhna chekaty povnyi tekst rishennia sudu. URL: <https://blog.liga.net/user/nmar%D1%81henkov/article/29181.418> [in Ukrainian].

Rishennia YeSPL vid 25 zhovtnia 2007 roku u spravi «Balatskyi proty Ukrainy», zaiava № 34786/03. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_309 [in Ukrainian].

Sprava № 820/1961/18. Arkhiv Kharkivskoho okruzhnoho administratyvnoho sudu za 2018 rik [in Ukrainian].

Резюме

Гуйван П.Д. Розумний строк розгляду справи. Українські законодавчі та правозастосовні реалії.

Стаття присвячена правовому дослідженню змісту та сутності нового конституційного принципу здійснення правосуддя в Україні – стосовно розумного строку розгляду справи судом. Вивчено питання системності порушення часових правил щодо тривалості процесу в системі національного правосуддя. В роботі встановлено, що нормативні новації не призвели до покращення ситуації з неправомірним затягуванням судового процесу. На прикладах конкретних судових справ показано вади національного судочинства в сфері своєчасності відкриття проваджень у справах, формування повного тексту та направлення вердиктів суду учасникам розгляду. Пропонується на законодавчому рівні запровадити цивільну та адміністративну відповідальність суддів та інших учасників процесу у даній сфері.

Ключові слова: необгрунтоване затягування, розумний строк, своєчасне судочинство.

Резюме

Гуйван П.Д. Разумный срок рассмотрения дела. Украинские законодательные и правоприменимые реалии.

Статья посвящена правовому исследованию содержания и сущности нового конституционного принципа осуществления правосудия в Украине – относительно разумного срока рассмотрения дела судом. Изучен вопрос системности нарушения временных правил продолжительности процесса в системе национального правосудия. В работе установлено, что нормативные новации не привели к улучшению ситуации с неправомерным затягиванием судебного процесса. На примерах конкретных судебных дел показано недостатки национального судочинства в сфере своевременности открытия производств по делам, формирования полного текста и направления вердиктов суда участникам разбирательства. Предлагается на законодательном уровне ввести гражданскую и административную ответственность судей и других участников процесса в данной сфере.

Ключевые слова: необоснованное затягивание, разумный срок, своевременное судопроизводство.

Summary

Petro Guyvan. Reasonable time for trial. Ukrainian legislative and enforcement realities.

The article is devoted to the legal study of the content and nature of the new constitutional principle of administration of justice in Ukraine – with regard to a reasonable period of court hearing. It is established that it follows directly from the content of an international legal document – the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, in Art. 6 of which a person's right to a fair trial is postulated in a way that includes as an integral part the right to a reasonable trial. The question of the systematic violation of time rules regarding the length of the process in the national justice system is examined. According to the author, even a fair and appropriate verdict, but with a significant failure to comply with reasonable time, is an independent kind of violation of the

right of a person to a fair trial. It gives the legal formulation of the concept of “reasonable procedural time”, through its thorough analysis in national doctrinal works and law enforcement practice shows the fundamental differences in the understanding of this phenomenon by the European Court of Human Rights and Ukrainian judiciary.

The work thoroughly analyzes the latest procedural legislation, clarifies the essential signs of changes in temporal regulations regarding the need to take one or another action during the proceedings. It was found that the regulatory innovations did not improve the situation with the wrongful delay of the trial. It is concluded that broad discretion in determining the reasonableness of the terms of the individual stages and the whole of the proceedings as a whole is possible only as an exception in cases where it is not possible to specify the duration of a particular procedural action. Examples of specific court cases show the shortcomings of the national judiciary in the timeliness of opening court proceedings, drafting the full text and sending the court’s verdicts to the parties involved. It is noted that even in the absence of traditional reasons for delaying the case, such as the incomplete composition of the relevant court, there are unreasonable delays in the appeal and cassation review of the decisions. Thus, contrary to the current Ukrainian procedural law, courts deprive a person of the constitutional right to access to justice by lodging an appeal.

The paper concludes that these abuses are largely due to the impunity of the participants in the trial and, in particular, of the judges in the event of a temporal offense. It is proposed to introduce civil and administrative responsibility in this area at the legislative level.

Key words: unreasonable delay, reasonable time, timely trial.

DOI: 10.36695/2219-5521.3.2019.24

УДК 347.91

А. Г. ГУЛИК

*Андрій Григорович Гулик, кандидат юридичних наук, суддя Львівського окружного адміністративного суду**

ORCID: 0000-0001-5390-1812

ШЛЯХ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ПРОЦЕДУР ПРИМИРЕННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Постановка проблеми. Тривалий час про примирну спрямованість цивільного судочинства взагалі не прийнято було говорити, вона залишалася, фактично, у тіні його основної задекларованої функції – розгляду й вирішення цивільних справ. Проте останніми десятиліттями значно активізувався інтерес до примирних процедур, і не тільки в нашій країні. Цьому здебільшого сприяло усунення зовнішніх бар’єрів і відкриття кордонів між державами, інтернаціоналізація цивільного обороту, а також спроби через уніфікацію й диференціацію судових процедур досягти необхідного ступеня єдності цивілістичного процесу.

Вивчення закордонного права надало поштовх до початку широкого аналізу процедур вирішення правових спорів. Звернення до іноземного досвіду показало можливу спільність і відмінність традиційних підходів до здійснення правосуддя в цивільних справах. Значна частина відмінностей стосувалася саме сфери застосування альтернативних способів вирішення правових конфліктів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливі питання досліджуваної проблеми розглядалися в багатьох працях вітчизняних учених, зокрема, С.О. Короса, Ю.В. Білоусова, С.С. Бичкової, О.В. Гетманцевої, К.В. Гусарова, В.В. Комарова, Н.Ю. Сакари, Ю.Д. Притики, Г.П. Тимченка, С.Я. Фурси та інших. Однак тема процедур примирення в цивільному судочинстві ще не набула всебічного висвітлення, особливо в контексті ретроспективи розвитку цивілістичної процесуальної думки та законодавства.

Формулювання мети статті. Мета даної статті полягає в тому, щоб прослідкувати за етапами становлення та розвитку процедур примирення в цивільному судочинстві.

Виклад основного матеріалу. ЦПК України в редакції 2017 р. вперше за багато років передбачив правила врегулювання спору за участю судді, ставши, таким чином, відправним пунктом для сучасного вітчизняного дослідника примирних процедур. Є надія, що запровадження таких процедур скоротить дистанцію між бажаним і реальним станом правосуддя, розширить можливості учасників процесу, стане базисом справжньої європеїзації цивільного процесу.

Справа в тому, що конфлікти супроводжують державу й суспільство на всьому шляху їх безперервного становлення. Їх усунення – передумова подальшого процвітання такої держави. У цьому зв’язку не випадковим виглядає невпинний пошук адекватних механізмів вирішення конфліктів, що виникають. На кожному часовому етапі розвитку держави, права й суспільства сутність таких механізмів зазнавала іноді значних змін. Однак із плином часу стає очевидним той факт, що судова форма захисту права набула характеру універсальної й стала надбанням людства, а також цінністю демократичної і правової держави.

Проте, як і будь-яка інша державна інституція, судова система не може залишатися статичною. Зі зміною очікувань і потреб суспільства повинна змінюватися і сама судова влада, залишаючись надійним інстру-